

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА «ПРАВНИ НАУКИ»**

АЙЖАН БАУБЕРИКОВНА БАУБЕРИКОВА

**ЛИЧНОСТТА НА ТЕРОРИСТА И ПРЕВЕНЦИЯ НА
ТЕРОРИЗМА В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „доктор”
Професионално направление „Право”,
Докторска програма „Криминология”

Научни ръководители:
доц. д-р Галина Ковачева
доц. Зауре Абдукаримова

Варна
2023

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА «ПРАВНИ НАУКИ»**

АЙЖАН БАУБЕРИКОВНА БАУБЕРИКОВА

**ЛИЧНОСТТА НА ТЕРОРИСТА И ПРЕВЕНЦИЯ НА
ТЕРОРИЗМА В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

За присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Професионално направление "Право",

Докторска програма „Криминология”

Научни ръководители:

доц. д-р Галина Ковачева

доц. Зауре Абдукаримова

Рецензенти:

Проф. д.ю.н. Йонко Кунчев

Проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева

Варна
2023

Дисертационният труд, в обем от 389 страници, съдържа увод, изложение в три глави, заключение, списък на използваната литература и приложения. Съдържанието на всяка глава е разделено на отделни параграфи. Основният текст включва 19 таблици, 23 диаграми, 3 карти. Към труда са представени 2 приложения. Библиографията включва 420 заглавия на български, руски и английски език.

Дисертационният труд е обсъден от катедра „Правни науки“ на Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“ и насочен към защита пред научно жури.

Авторът на дисертацията е докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Правни науки“ на Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Защитата на дисертационния труд пред научно жури ще се проведе на 8.06.2023 г., от 10.30 ч. в заседателната зала на ректората на ВСУ «Черноризец Храбър». Материалите за защитата са на разположение на интересуващите се в канцеларията на катедра "Правни науки" при Юридическия факултет на ВСУ «Черноризец Храбър».

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1.Обща характеристика.

Дисертационният труд е посветен на проблемите на противодействието на тероризма, както и на изучаването на личността на терориста и превенцията на тероризма в местата за лишаване от свобода. Изследването на личността на осъдения терорист позволява установяването на типичните характеристики на субектите и ситуациите, свързани с извършване на престъплението, които насочват към предложения за мерки за превантивно въздействие на нивото на изследвания вид престъпност и категории престъпници.

Въз основа на изследваните фактори, определящи появата, развитието и разпространението на терористичните престъпления, се дават препоръки за подобряване на правните и организационни мерки за противодействие на тероризма в местата за лишаване от свобода.

2. Актуалност и значимост на изследването.

Тероризмът се превърна в един от най-сериозните и глобални проблеми на съвременното общество във всичките му проявления. Той заплашва сигурността на държавите и техните граждани –причинява политически, икономически и морални вреди на невинни хора, пострадали от терористичните действия. Редица държави по света активизират мерките за борба срещу тероризма, за да намерят по-добро решение на този глобален проблем.

Н. А. Назарбаев в ежегодното си обръщение към народа на Казахстан отдава голямо значение на състоянието на борбата с тероризма и политиката на превенция както в страната, така и в чужбина. Настоящата ситуация в света и непрекъснато нарастващата заплаха от тероризъм създават опасност за сигурността на държавата и гражданите.

Предвид повишената опасност от терористични престъпления, е необходимо отделяне на особено внимание на криминологичното изучаване на личността на терориста. За да се разберат причините за извършване на престъпления, свързани с

терористична дейност, е необходимо преди всичко да се проучат характерните черти на личността на терориста, както и да се обърне внимание на превенцията на рецидивната престъпност. Криминологичното изследване на личността на терориста, като особен вид престъпник, осигурява възможност той да бъде отграничен от другите категории престъпници, изтърпяващи наказание лишаване от свобода. Такъв подход е необходим с оглед повишаване ефективността на борбата с престъпността, свързана с тероризъм. В този смисъл, от изследването на криминологичната, социално-демографската и психологическата характеристика на личността на престъпника, зависи и оценката на състоянието и прогнозата за развитието на този вид престъпност.

Криминологичното изследване на личността на осъдения престъпник се осъществява на индивидуално ниво, включващо личните социално значими свойства на субекта на престъплението и съответно - на групово ниво. В първия случай се установяват характерните черти на конкретно лице, във втория случай – на група осъдени лица, извършили подобни престъпления.

Настоящото изследване е насочено към изучаване на личността на осъдения терорист. Такъв подход осигурява възможност да се разкрият най-общите свойства на личността на осъдения от изследваната категория, нейните елементи, структура, да се определят причините и условията на престъпността и насочеността на мерките, необходими за нейното предотвратяване.

Личността на осъдения престъпник се изучава от множество науки от пенитенциарния цикъл – наказателно-изпълнително право, пенитенциарна психология, пенитенциарна педагогика, пенитенциарна медицина. Изследването ѝ също е предмет на криминологията. Криминологичното изследване на осъдения терорист е ретроспективен анализ на личността на престъпника и се използва като метод за осигуряване на научно познание за механизма на престъпното поведение.

Противодействието на тероризма е сложна и многостранна задача, която включва система от разнообразни мерки.

Следователно е съвсем естествено преосмислянето на съществуващите възможности за превенция на тероризма. Изучаването на личността на осъдения терорист отделно от изучаването на личността на терориста изобщо, може да бъде обосновано с изменението в личностните свойства и качества на първата категория престъпници по време на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода.

Актуалността на изследването произтича и от необходимостта от усъвършенстване на методите за криминологично изследване на личността на осъдените терористи, с цел разработване на по-ефективни мерки за превенция на престъпленията и ограничаване на рецидивизма.

Съвременността на изследването е свързана с появата на нови перспективи в развитието на разглежданата проблематика и необходимостта от обобщаване на методите, прилагани в пенитенциарните институции.

Значението на темата произтича и от оценката на служителите в местата за лишаване от свобода, които не притежават в необходимата степен специални знания и умения за работа с лица, осъдени за терористични престъпления.

3. Обект на изследването са обществените отношения, възникващи в процеса на прилагане на наказателното законодателство в борбата срещу тероризма.

4. Предмет на изследването е изучаването на всеобхватната възможност за превенция на терористичните престъпления, както и личността на терориста в местата за лишаване от свобода.

5. Цел и задачи на изследването

Целта на изследването е осъществяване на анализ на съществуващите методи за криминологично изследване на личността на осъдените терористи, за обосноваване разработването на усъвършенствани форми, методи и мерки за превенция на тероризма и последващия го рецидив.

Задачите са:

- провеждане на научен анализ на общите закономерности, цели, причини и начини за извършване на терористични актове;
- формулиране на понятието за тероризъм и терористичен акт, личност на терориста и на осъдения терорист;

- проучване на историята на тероризма;
- определяне на взаимовръзката между тероризма и организираната престъпност;
- изследване на чуждестранния опит в правното регулиране и превенцията на тероризма в местата за лишаване от свобода;
- анализ на понятието „превенция на тероризма" и използването му в научната лексика;
- установяване на основните параметри на социално-демографските, наказателноправните и психологическите характеристики на осъдените, които изтърпяват наказание за извършени терористични актове в местата за лишаване от свобода;
- определяне на степента на ефективност при използването на основните средства за възпитателно-корекционно въздействие спрямо лишените от свобода, осъдени за тероризъм;
- представяне на особеностите в прилагането на други коригиращи мерки към тази категория осъдени;
- установяване на съществените характеристики при използването на специални психологически и педагогически форми и методи на работа, въз основа на лично проучване на задържаното лице, характеристиките и условията на задържането му;
- разработване на препоръки за подобряване на формите, методите и мерките за превенция на тероризма и рецидивната престъпност;
- отправяне на предложения, основани на националния и международен опит, за подобряване на правното регулиране на дейността на компетентните пенитенциарни органи в предотвратяването на терористични актове.

6. Методология и методика на изследването. В дисертацията са използвани общи и частни методи, позволяващи по-пълно и обективно изследване на проблемите на превенцията на тероризма в местата за лишаване от свобода, в това число:

- сравнителен метод, който позволи да се направи анализ на различни антитерористични и превантивни мерки за определяне

на най-оптималните с оглед възможността за прилагането им в Република Казахстан;

- исторически, с помощта на който бе проучено влиянието на различните исторически епохи върху тероризма, при отчитане на обективната необходимост от изучаване на различни явления в различни периоди от време.

- социологически метод, с помощта на който бе проследено развитието на терористичните престъпления през призмата на процесите и явленията, протичащи в обществото.

- статистически метод, включващ събиране и анализ на статистическите данни за лицата, извършили престъпления с терористичен характер (статистическите данни са взети от официалния уебсайт на Комитета по правна статистика и специалните отчети на Генералната прокуратура на Република Казахстан);

- прогностичен метод за определяне на общия контур и моделиране на перспективите на проблемната ситуация в Република Казахстан, както и за определяне на перспективите за разработване на форми, методи и мерки за предотвратяване на тероризма в местата за лишаване от свобода.

Проведено е проучване сред населението, с цел установяване на общественото мнение по отношение проявите на тероризъм и тяхната превенция.

На следващо място е проведено и анкетно проучване сред служителите на Комитета на наказателно-изпълнителната система (КУИС), за да се идентифицира отношение към проявите на екстремизъм и тероризъм и тяхната превенция. Резултатите от проучването позволиха да се събере и анализира информация, да се набележат мерки за повишаване ефективността на управленските решения в областта на организацията на превенцията на терористичните прояви в обществото. Също така проучването има за цел установяване на мнението на специалистите, въз основа на техните лични знания и опит, за необходимостта от усъвършенстване на наказателното и наказателно-изпълнителното законодателство, както и формите и методите за борба с терористичната дейност.

Теоретичната и методологична основа на изследването се

основава на анализа на правната рамка за регулиране на дейността на пенитенциарната система, като метод за събиране на данни и провеждане на проучване сред населението и служителите в наказателно-изпълнителната система.

7. Ограничения на проблемните параметри на дисертационния труд.

Въпреки нарастването на броя на публикациите по разглежданата проблематика, може да се отбележи, че изследванията с комплексен характер в изследваната област не са достатъчни. Общ недостатък на изследванията в Казахстан е недостатъчното изучаване на комплексните проблеми на превенцията, чрез оценка на различните дейности и тяхната систематизация.

Проучването на литературата по тази тема показва, че този проблем не е достатъчно изследван в такива аспекти като: обосноваване на основните насоки за подобряване на организационната работа на правоприлагащите и държавните органи, насочени към противодействие на тероризма: изследване на личностните особености на терористите, което се явява основание за множество предложения и препоръки за превенция на терористичните престъпления и поправяне на извършителите на престъпления; подобряване на дейността на институциите на наказателно-изпълнителната система за по-нататъшна превенция на рецидивната терористична престъпност.

Малко внимание се отделя на изучаването на личността на престъпника, в частност - на личността на терориста. Такъв подход би бил полезен при определяне на насоките, формите, мерките и методите за провеждане на работа за превенция и ограничаване на терористичните престъпления.

Въпросите, свързани с разработването и унифицирането на терминологията продължават да бъдат дискуссионни.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата на дисертационния труд се състои от увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения с общ обем от 389 страници. Основният текст съдържа 19 таблици, 23

диаграми, 3 карти. Към труда са представени 2 приложения. Библиографията включва 420 заглавия на български, руски и английски език.

III. КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода е обоснована актуалността на темата на изследването, представена е степента на нейното разработване, формулирани са целта и основните задачи, обекта и предмета на изследването, характеризирани са методологичната основа и научната новост на работата, определено е теоретичното и практическото значение на изследването.

Първата глава „Институтът за борба с тероризма и неговата правна природа“ е посветена на разглеждането на основните теоретични подходи за обяснение на тероризма като цяло, историята на възникването на тероризма и особеностите на борбата с тероризма в Казахстан и други държави.

В първия параграф „Понятие, видове и причини на тероризма“ се проследява историческото развитие на възгледите за тероризма като цяло, а също така се подчертават проблемите, произтичащи от формулирането на основните понятия в тази област.

Отчетени са затрудненията при представяне на универсална дефиниция на тероризма, макар да е известно, че присъщите му характеристики са свързани със заплахата за живота и безопасността на хората и политическата мотивация за извършване на насилствените действия. Анализът обхваща антитерористичните закони на някои държави, в които е налице сходство при определяне на понятието тероризъм. Отбелязва се, че позициите на отделните държави в борбата с тероризма постепенно се доближават.

Пояснява се, че авторът не се стреми да формулира окончателна дефиниция на тероризма в настоящото изследване, но въпреки това предлага следното определение на термините „тероризъм“ и „терористичен акт“:

1) тероризмът е социално-политическо явление, свързано с използването на насилие с цел причиняване на страх;

2) терористичният акт е обществено опасно и наказуемо деяние срещу обществената сигурност, изразено под формата на насилие с цел причиняване на страх или други действия, които създават опасност от смърт, причиняване на значителни имуществени вреди или настъпване на други обществено опасни последици.

Разгледана е необходимостта от класифициране и разграничаване на различните видове тероризъм, което е от съществено значение за неговото прогнозиране, предотвратяване и неутрализиране, доколкото при всеки отделен акт социалните, политическите, психологическите, културните и други детерминанти на терористичната дейност могат да се различават съществено. Проучени и анализирани са и причините, условията, факторите, които допринасят за съществуването на тероризма в съвременното общество.

Във втория параграф „История на възникването на тероризма“ се представят основните етапи в историята на тероризма, анализира се спецификата на терористичните актове в предходните епохи, както и на събитията от последните 20 години в Казахстан и редица други държави.

Отбелязва се, че историческият подход, основан на изследването на възникването, формирането и развитието на обектите в хронологична последователност, дава възможност да се постигне по-задълбочено разбиране на проблема за тероризма и да се формулират обосновани препоръки за превенция на изследвания обект. Този методологичен подход позволява да се изследва еволюцията на феномена на тероризма, да се идентифицират основните характеристики, както и особеностите, характерни за различни исторически етапи от развитието на обществото, да се установят тенденциите в по-нататъшното развитие на изследваното явление.

Авторът достига до извода, че тероризмът има дълга история и не се е появил неочаквано. Въпреки това, за разлика от тероризма в миналото, съвременният тероризъм се определя от съвсем различни обстоятелства и спектърът на използваните инструменти е коренно различен от неговия глобален прототип. Такова „наследство“ не е повлияло на формирането и развитието

на съвременното общество и в това проучване авторът се опитва да намери необходимите мерки за провеждане на политика за предотвратяване на тероризма.

Отбелязва се, че тероризмът е проблем на глобалния ред. Анализирайки ситуацията в Казахстан и редица други държави, не трябва да се подценява заплахата от тероризъм, чрез опити да се заглуши и да отрече самата заплахата в отделната държава. Но не бива и да се допуска преоценяване на тероризма, да се създава атмосфера на паника и фобии, усилвайки по този начин ефекта на обществения резонанс – защото всеки терористичен акт преди всичко е предназначен за създаване на такъв обществен и масов ефект. Поддържането на посочения баланс ще позволи изграждането на адекватна и ефективна система за осигуряване на сигурност и реагиране на терористичната заплахата.

В третия параграф „Особености на борбата с тероризма в Казахстан и другите държави“ се изследват особеностите на антитерористичната дейност в страната и по света, сътрудничеството в областта на борбата с тероризма, терористичната заплахата в Казахстан и другите държави, анализира се настоящата ситуация в борбата с тероризма и екстремизма и особеностите на борбата с тероризма в Казахстан и международен план.

Разкриват се целите и причините за регионалното взаимодействие на държавите в тази област. Дава се определение за регионално сътрудничество в борбата с тероризма, осъществявано в рамките на Шанхайската организация за сътрудничество, Общността на независимите държави, Европейския съюз и други регионални организации.

Авторът отбелязва, че универсалната система за борба с тероризма все още не се е развила. Но анализът на международноправните споразумения в тази област позволява да формулира общата цел на сътрудничеството в борбата с тероризма - създаването на единен фронт за противодействие на тероризма, включително и превантивни мерки, с цел изкореняване на тероризма във всичките му проявления.

Посочени са редица нови възможности за по-нататъшно усъвършенстване на борбата с тероризма в Република Казахстан:

- систематично създаване на платформи за диалог (кръгли маси, обучения, семинари, конференции, срещи и т. н.), с цел разработване на ефективни механизми за борба с тероризма;

- непрекъснатата актуализация на националните законодателства, за да се създаде ефективен механизъм за противодействие на международния тероризъм, което от своя страна предвижда задълбочено проучване на международноправните аспекти на разглеждания проблем;

- непрекъснато търсене на ефективни мерки за правно регулиране на борбата срещу всякакви прояви на тероризъм, което изисква укрепване на възможностите и капацитета за борба с тероризма на национално и международно ниво;

- засилване на потенциала на медиите чрез популяризиране на необходимите знания, кодекси на поведение, нови инструменти и технологии, така че те да могат да участват положително и проактивно в борбата с тероризма, да представят ефективна антитерористична идеология и борба срещу терористичната пропаганда, с цел предотвратяване на варбуването на терористи;

- взаимодействие и ангажиране на гражданското общество и изследователските институции за повишаване на осведомеността на населението относно реализираните правителствени стратегии, използване на местни знания и опит и улесняване на двустранния обмен на информация между правителството и населението.

- противодействие на използването на Интернет за терористични цели.

Втората глава „Характеристика на личността на терориста, изтърпяващ наказание в местата за лишаване от свобода“ е посветена на криминологичните, социално-демографските и психологическите характеристики на личността на осъдения терорист, както и на наказателно-правните и наказателно-изпълнителните особености на личността на терориста в местата за лишаване от свобода.

В първия параграф „Криминологична характеристика на личността на осъдения терорист“ се изследват следните въпроси: мотиви и цели за извършването на престъпления от

терористичен характер, типология на съвременния терорист, причини за формирането на личността на терориста и типологични особености на терористите.

Криминологичният анализ на личността на терориста позволи на автора да направи някои изводи:

1) При анализа на мотивите за извършване на престъпления от терористичен характер не може да не се обърне внимание на факта, че сред тях преобладават фанатизъм, самоутвърждаване, корист и отмъщение.

2) изучавайки характеристиките на съвременния терорист, без значение какви цели се преследват – в основата е желанието да се осъществи власт над хората.

3) според резултатите от изследването на личностните характеристики на казахстанския терорист, типологията на съвременния терорист може да бъде представена в следните четири типа: терорист-организатор, терорист-фанатик, терорист-изпълнител и терорист от аморфен тип.

4) резултатите от изследването показват, че водещите причини за формиране на личността на терориста са свързани с особеностите на процеса на социализация и свързаните с него незрялост на личността и натиск на възгледите на религиозните радикали.

Авторът отбелязва, че заедно с използването на основните методи за изучаване на личността, като наблюдение, изучаване и анализ на личното досие на осъдения, попълване на въпросници, е необходимо да се проучи тази категория осъдени по-подробно, като се създаде научна лаборатория на базата на Комитета на наказателно-изпълнителната система (КУИС). Именно този подход ще позволи да се даде по-пълнен портрет на личността на осъдения терорист за провеждане на по-нататъшна ефективна превантивна политика. Авторът предлага да се вземе предвид направения извод при съставянето на цялостна система от превантивни мерки в наказателно-изпълнителната система.

Резултатите от извършения от автора теоретико-правен анализ, с оглед описанието на криминологичните характеристики на личността на осъдения терорист, дават основание за извеждане на типологичните особености на тази категория осъдени и

тяхната класификация. От нейното разработване зависи ефективността на дейността по превенция на престъпността на индивидуално ниво, която се основава на прогнозиране на индивидуалното престъпно поведение и прилагане на диференцирани и индивидуализирани мерки за превантивно и правно въздействие.

Във втория параграф „Социално-демографски признаци на личността на осъдения терорист“ се изучават личностните характеристики на терориста, теоретичните подходи към проблема за личността на престъпника, данните разкриващи социално-демографския състав на субектите, извършващи тероризъм, както и психологическите характеристики на осъдените терористи, доколкото обобщавайки данните за психологическата структура на тяхната дейност, може да се създаде психологически профил на престъпника, което дава възможност да се погледне проблема „отвътре“, през очите на осъдения терорист, да се анализират реалните мотиви, тласкащи го към извършването на този вид престъпления. Ясното разбиране относно особеностите на възприятието, стратегията на мислене и поведение на терориста, може значително да улесни превантивната работа с него.

Въз основа на резултатите от проведеното изследване е установено, че типичният казахстански терорист е предимно мъж (в редки случаи жени са осъдени за финансиране и пропаганда на тероризъм), на средна възраст, напълно образован, предимно безработен, дълбоко вярващ човек.

Установено е също, че терористите се различават от другите категории престъпници по това, че имат своя особена субкултура със специфични качества (отношение към определена група, спазване на дисциплина, обучение, предназначение, цел и т.н.), нарцисизъм - представата за превъзходство в отношението им към една или друга група, нетърпимост към възгледите и мненията на други хора, самочувствие, увереност в тяхната изключителност.

В третия параграф „Наказателно-правни и наказателно-изпълнителни характеристики на личността на терориста в институциите на наказателно-изпълнителната система“ се

разкрива наказателно-правната характеристика на личността на престъпника, която се основава на наказателно-правни категории като: вид на извършеното престъпление, съучастие, рецидив, вид и размер на наложеното наказание, както и на наказателно-изпълнителните характеристики на личността на терориста, за по-нататъшно прилагане на пенитенциарни и превантивни мерки.

Авторът установява следните наказателни и наказателно-изпълнителни характеристики: обичайно терористът е лице, осъдено за първи път; при извършване на престъпление в съучастие той осъществява основно ролята на изпълнител; характерна форма на съучастие е група лица, извършваща престъплението в предварителен сговор; лицето е осъдено за продължителен срок на наказанието лишаване от свобода; по време на изтърпяването на наказанието се характеризира отрицателно; не участва във възпитателните мероприятия; в повечето случаи не работи в корекционната институция, не учи, като правило, по обективни причини; не участва в работата на самодейните органи; криминологични и психологически признаци: извършил престъплението поради отмъщение; не се признава за виновен; има религиозни и социално-политически убеждения, житейски възгледи, непосредствени, повърхностни и материални интереси, социални ориентации, предметно-практически умения, перцептативни и двигателни навици, физиологични навици; притежаващ подражателен, реактивен и агресивен стереотип на поведение; имащ елементарни (свързани с жизненоважни нужди) нагласи; притежаващ силни нисши (биологични) мотиви.

Анализът на личните свойства на осъдените терористи и тяхното съотнасяне с действащото законодателство позволява на автора да заключи, че в комплекса от мерки за повишаване на ефективността на противодействието на тероризма, в процеса на изпълнение на наказанието по отношение на изследваната категория осъдени лица, важна роля има усъвършенстването на законодателството в тази област като цяло, и на наказателното и наказателно-изпълнителното - в частност.

Резултатите от изследването на личността на осъдения терорист позволяват на автора да заключи, че има особености при

оценката на естеството на отношението му към основните средства за коригиране на осъдените, по-специално - пасивността при провеждане на възпитателни дейности и процеса на трудова адаптация. В тази връзка използването на посочените средства трябва да бъде изградено въз основа на отделни програми, необходимостта от разработването на които трябва да бъде предвидена в нормативни актове, регулиращи възпитателната работа с осъдените лица. Целесъобразността на това се дължи не само на укрепването на законността, но и на увеличаването на значението на ролята на правилното научно-методическо приложение на корекционните средства.

Третата глава „Превенция на тероризма в институциите на наказателно-изпълнителната система“ е посветена на проблемите на превенцията на тероризма сред осъдените в наказателно-изпълнителната система, начините за подобряване на правната уредба за борба с тероризма и превантивната дейност по отношение на лица, осъдени за терористични действия.

В първия параграф „Проблеми на превенцията на тероризма сред осъдените в местата за лишаване от свобода“ се разглежда комплекса от мерки, насочени към предотвратяване на тероризма, дейността на органите, осъществяващи противодействие на тероризма, възгледите и оценките по проблема за превенцията на тероризма, както и особеностите и проблемите на превантивната дейност в затворите по отношение на осъдените терористи.

Авторът изследва и систематизира съществуващия в Казахстан модел за противодействие на тероризма. Въз основа на съдържателен анализ както на научни източници, така и на нормативната база и анализ на резултатите от проведеното анкетно проучване, са изложени някои характерни особености и практики за противодействие на терористичната дейност. Разглеждат се общосоциалните и специално-криминологичните мерки за превенция на терористичните престъпления; анализират се основните насоки за усъвършенстване на системата за превенция на терористичната престъпност.

Направени са следните изводи:

-дейността по превенция на тероризма в местата за лишаване

от свобода изисква осигуряване на координация в дейността на държавните органи, осъществяващи противодействие на тероризма с обществените организации, другите институции на гражданското общество и гражданите. В затворите следва да се води критичен диалог сред осъдените в рамките на религиозните въпроси с участието на официални религиозни дейци;

- прилаганият в Казахстан модел "Омбудсман+", предвиждащ партньорство на омбудсмана по правата на човека и представители на гражданското общество по въпросите на превенцията на изтезанията и жестокото отношение, трябва да бъде усъвършенстван с цел избягване набирането на потенциални НПО с недостатъчна квалификация и специализация, както и проблемите, свързани с несъгласуваността в техните действия;

- участието на доброволци в местата за лишаване от свобода трябва да се основава на закона и да се реализира с цел привличането им в пробационните служби, пенитенциарните институции, младежките структури, в сферата на образователната дейност и за изпълнението на програми за ресоциализация на осъдените лица.

Анализът на кадровата осигуреност на наказателно-изпълнителната система показва, че е налице текучество на кадровия състав. Необходимо е да се подобри качеството на обучение на служителите в системата и да се преодолеят пропуските в наличието на умения, необходими за работа с осъдените за терористични престъпления, както и подобряване на условията на работа.

Във втория параграф „Начини за усъвършенстване на правното регулиране на борбата с тероризма в институциите на наказателно-изпълнителната система” е изследвана законодателната регламентация и организацията на дейността по противодействие на тероризма в институциите на наказателно-изпълнителната система.

Посочено е, че съотношението на терористичните престъпления спрямо общия брой престъпления представя техният незначителен брой. Анализът показва обаче, че всяко престъпление е съпроводено с голям обществен резонанс, тъй като се характеризира със сериозни обществено опасни

последници. Следователно въпросите, свързани с усъвършенстване на законодателството за противодействие на терористичните престъпления, са от първостепенно значение.

Проведеният анализ на разпоредбите, регламентиращи дейността на наказателно-изпълнителната система, показва съществуващите проблеми, които изискват съответно разрешаване.

Авторът на дисертацията предлага следните решения: по отношение на осъдените лица за престъпления от терористичен характер следва да се работи за по-нататъшния преход към камерен тип задържане на осъдените с едновременното въвеждане на съвременни технологии и средства за видеозапис, осигуряващи ефективен контрол върху поведението на осъдените, което частично ще реши проблема с радикализацията в затворите; правилата за вземане на специален отчет и основанията за включване в списъка на лицата, обхванати от разпоредбите за финансиране на тероризма, трябва да бъдат преразгледани фундаментално, за да се гарантира тяхното съответствие със съществуващите международни задължения: за да се отчетат "радикализираните" и "дерадикализираните" осъдени, трябва да се установят ясни критерии, които към днешна дата не съществуват.

Авторът също така посочва, че дейността на наказателно-изпълнителната система трябва да бъде по-прозрачна. В тази връзка е необходимо да се гарантира, че на осъдените се предоставя информация не само за процедурата и условията за изтърпяване на наказанието или за тяхното изменение, но и за правата и законните интереси на осъдените и способите за тяхната защита. Наред с това, за да се подпомогне дейността на лицата, които извършват информационно-разяснителна работа по дерадикализация, е необходимо да се създаде публичен сайт, обединяващ целия комплекс от методически материали.

Разгледан е въпросът за уеднаквяване на отговорността за терористични престъпления и е обосновано, че следва да се установи възраст на наказателната отговорност от 14 години; да се установят единни размери на наказанията, особено за квалифицираните състави на тероризъм. Предлага се създаването

на специални институции на наказателно-изпълнителната система за осигуряване на максималната безопасност на осъдените непълнолетни лица, които ще имат важно превантивно значение.

В третия параграф „Превенция сред осъдените за престъпления от терористичен характер“ се изследва националната система от мерки за превенция на тероризма в Казахстан, превантивната политика по отношение на тероризма сред осъдените в местата за лишаване от свобода, както и другите средства за превенция на престъпността сред осъдените: оперативно-издирвателни мерки и други режимни мерки.

Разкрити са основните предизвикателства и проблеми пред личния състав на правоохранителните органи и служителите на наказателно-изпълнителната система, които често не са достатъчно подготвени за ограничаване на терористичните престъпления в местата за лишаване от свобода и като цяло. Посоченият извод се потвърждава от проведено проучване сред населението и сред служителите на КУИС.

Мерките за превенция на тероризма в учрежденията на наказателно-изпълнителната система трябва да се основават на сложното въздействие както на режимните изисквания, така и на възпитателния процес, който трябва да включва методи, отчитащи индивидуалните особености на личността на осъдения при отчитане на факторите за формиране на криминогенни черти, условията на социализация и индивидуалните психологически характеристики. Именно такъв подход позволява успешната ресоциализация на осъдените за терористични престъпления. Тезата, че лошо управляваните затвори се превръщат в пространство за радикализация, където вербовчиците могат да работят и да монополизират дискурса за религията и политиката, трябва да бъде основа за засилване на дейностите по противодействие на тероризма в местата за лишаване от свобода.

Изключително необходимо е да се разработят програмно установени реално постижими коефициенти на целеви показатели и показатели за коригиране на осъдените терористи. Ориентацията на такива програми трябва да бъде насочена към постигане на нормативно-организационни основи за решаване на

актуални задачи и съществуващи проблеми в областта на превенцията на екстремистките прояви с насилствен характер и предотвратяване на терористичните заплахи, устойчиво отхвърляне на радикалните възгледи в религиозната сфера, намаляване на броя на радикално настроените лица и неутрализиране на факторите, допринасящи за появата им.

Авторът счита, че представените в работата насоки за усъвършенстване на борбата с тероризма в институциите на наказателно-изпълнителната система са в хармония с новия дневен ред, подчертава се необходимостта от засилване на действията на страната в три ключови области: затвори, рехабилитация и реинтеграция. Идентифицирането на най-добрите практики по отношение на управлението и оценката на риска от радикализирани затворници и престъпници-терористи, както и подкрепата за обучението на специалистите, осъществяващи дейност в посочената област, ще допринесе за повишаване на ефективността на борбата с тероризма в наказателно-изпълнителната система.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението са обобщени резултатите от изследването, формулирани са основните заключения. Авторът прави обобщаващ извод, че борбата с тероризма е стратегическа, дългосрочна и сложна задача, чието решаване ще изисква многостранни усилия и концентрация на финансови, материални и човешки ресурси. Важно е да се гарантира, че антитерористичните действия няма да бъдат реакция на поредната атака на терористите, а ще имат изпреварващ, научно обоснован характер, блокирайки тяхната инициатива и предотвратявайки развитието на терористичната дейност.

В съвременния свят проблемът с тероризма е обострен, посоченото явление съдържа всички признаци на опасност от глобално значение. Заплахата от тероризъм може да доведе до ограничаване на гаранциите от страна на държавата и свободата на личността. Много държави се обединиха в антитерористичната дейност и процесът на усъвършенстване на законодателството се извършва във всяка отделна държава. Разработено е специално

законодателство на ниво отделна държава и международни организации поради осъзнаването, че без такива мерки глобалният проблем на тероризма може да доведе до по-сериозни последици, при които възстановяването ще бъде дълго и трудно или дори невъзможно. Следователно приемането на правни актове в международен план е общ систематичен подход на всички държави в борбата с тероризма.

Активизирането на терористичните групи, както и трагичните събития от януари 2022 г. в Казахстан изискват задълбочено проучване и намиране на възможни решения в борбата срещу проявите на терористични заплахи.

Изучаването на личностните особености на извършителите на престъпления е един от основните инструменти за ефективно предотвратяване на престъпното поведение. Трябва да се отбележи, че личността на осъдения терорист тепърва започва да се изучава. Личностни особености има не само извършителят на престъпление от терористичен характер, но и лицето, което изтърпява наказание за извършването му: по тях може да се извършва преценка за характера на измененията в личността на осъдения терорист в местата за лишаване от свобода. Известно е, че условията на изолация и средата в местата за лишаване от свобода могат да деформират съществуващите свойства на личността и да формират нови. Не е изключение и изследваната категория осъдени за терористични престъпления.

Теоретичният и правен анализ на понятието за личността на престъпника и личността на осъдения терорист показва необходимостта от ясно нормативно определение на последното. То трябва да бъде строго определена в рамките на закона.

От концепцията за личността на осъден терорист възниква и концепцията за неговото криминологично изследване - изследване на особеностите на личните свойства, специфичните детерминанти на престъпното поведение, с цел разработване на научнообосновани предложения за превенция на рецидива при престъпленията от терористичен характер.

Сравнителният анализ на личните свойства на осъдените терористи и осъдените лица като цяло показва, че личността на първите от една страна носи всички най - общи признаци на

личността на осъдения като цяло, а от друга - отразява неговите специфични особености.

Проведеното комплексно проучване на личността на терориста, както и изследването на превантивната дейност в местата за лишаване от свобода в Република Казахстан, позволява да се формулират следните основни изводи:

1. Сред съвкупността от терористични престъпления най-често се отнасят извършването на пропаганда и публичните призови за извършване на акт на тероризъм, както и финансирането на терористична дейност. В наказателноправен смисъл актът на тероризъм (член 255 от Наказателния кодекс на Република Казахстан) се среща по-рядко в практиката. Той често е придружен от вземане на заложници, организиране на престъпна група, изнудване, незаконно завземане на автомобили или други превозни средства. Извършителите на тероризъм са основно лица, които са осъдени за първи път. Те се отличават по по-продължителния срок на наложеното наказание лишаване от свобода, при извършване на престъплението в съучастие, главна е ролята на изпълнителя на престъплението; характерна форма на съучастие е група лица, извършили престъплението в предварителен сговор.

Терористите се различават от другите категории престъпници по това, че имат своя особена субкултура със специфични качества, нарцисизъм - представата за превъзходството в отношението им към една или друга група, нетърпимост към възгледите и мненията на други хора, самоувереност, увереност в тяхната изключителност.

2. Криминологичният анализ на личността на терориста позволява да се направят някои изводи: мотивите за извършване на престъпленията са фанатизъм, самоутвърждаване, корист и отмъщение; целта е да се осъществи властта над хората; водещите причини за формирането на личността на терориста са свързани с особеностите на процеса на социализация и свързаните с нея незрялост на личността и натиск на възгледите на религиозните радикали.

Въз основа на резултатите от изследването могат да бъдат обособени следните четири типа терористи: терорист-

организатор, терорист-фанатик, терорист-изпълнител и аморфен тип терорист.

Въз основа на гореизложеното, участието в терористични дейности включва следните етапи: въвличане, материална заинтересованост, радикализиране и довеждане до нивото на готов престъпник-терорист.

Тук трябва да се отбележи, че заедно с използването на основните методи за изучаване на личността, като наблюдение, изучаване и анализ на личното досие на осъдения и попълване на въпросници, е необходимо по-детайлното изучаване на посочената категория осъдени чрез създаване на научна лаборатория на базата на Комитета на наказателно-изпълнителната система (КУИС). Именно такъв подход ще позволи да се разработи по-пълен портрет на личността на осъдения терорист за провеждане на по-нататъшна ефективна превантивна политика. Предлага се да се вземе предвид направения извод при съставянето на цялостна система от превантивни мерки в пенитенциарната система.

Резултатите извършения теоретико-правен анализ и описанието на криминологичните характеристики на личността на осъдения терорист, дават основание за извеждане на типологичните особености на тази категория осъдени и тяхната класификация. Само при систематизация на техните черти, свойства и социални връзки, криминологичната характеристика на личността на престъпника придобива научно и практическо значение.

3. Анализът на социално-демографските, криминологичните, психологическите, наказателните и наказателно-изпълнителните характеристики на терористите позволява да се направи извода, че личността на терориста има определен набор от характерни признаци. Терористът е носител на специфични свойства, формирани под въздействието на негативните елементи на социалната среда, които в крайна сметка са намерили реализация в извършването на престъпление от терористичен характер.

Изследването на социално-демографските, наказателно-правните, наказателно-изпълнителните, специално-криминологичните характеристики на личността на осъдения

терорист в сравнение с подобни характеристики на всички осъдени лица, изтърпяващи лишаване от свобода, насочват към извод за типичността на първия и осигуряват възможност за представяне на портрет на осъдения терорист включващ: социално-демографски признаци-мъж на възраст 28-29 години; имащ силни семейни връзки; по-добре образован от обикновения престъпник; без определено занятие, отнасящ се положително към религията, изповядващ ислям; наказателни и наказателно-изпълнителни характеристики: осъден за първи път; при извършване на престъпление в съучастие той има основно ролята на изпълнител; характерна форма на съучастие е група лица в предварителен сговор; осъден за продължителен срок на наказание лишаване от свобода; по време на изтърпяване на наказанието се характеризира отрицателно; не участва във възпитателните дейности; в повечето случаи не работи в корекционната институция, не учи, като правило, по обективни причини; не участва в работата на самодейните органи; криминологични и психологически признаци: извършил престъпление поради мотив за отмъщение; не се признава за виновен; има религиозни и социално-политически убеждения, житейски възгледи, непосредствени, повърхностни и материални интереси, социални ориентации, предметно-практически умения, перцептивни и двигателни умения, физиологични навици; притежаващ подражателен, реактивен и агресивен стереотип на поведение; имащ елементарни (свързани с жизненоважни нужди) нагласи; притежаващ силни нисши (биологични) мотиви.

Резултатите от изследването на личността на осъдения терорист позволява да се заключи, че има особености при оценката на естеството на отношението му към основните средства за коригиране на осъдените, по-специално - пасивност при провеждането на възпитателните дейности и участието в процеса на трудова адаптация. В тази връзка използването на посочените средства трябва да бъде осъществявано въз основа на отделни програми, необходимостта от разработването на които трябва да бъде предвидена в нормативни актове, регулиращи възпитателната работа с осъдените лица. Целесъобразността на това се дължи не само на укрепването на законността, но и на

увеличаването на значението на ролята на правилното научно и методическо приложение на корекционните средства.

4. Дейността по превенция на тероризма в местата за лишаване от свобода изисква координация на дейността на държавните органи, осъществяващи противодействие на тероризма с обществените организации, другите институции на гражданското общество и гражданите. В затворите е необходимо да се води критичен диалог сред осъдените в рамките на религиозните въпроси с участието на официални религиозни дейци;

5. По отношение на осъдените за престъпления от терористичен характер трябва да се работи за по-нататъшен преход към камерен тип задържане с едновременното въвеждане на съвременни технологии и средства за видеозапис, осигуряващи ефективен контрол върху поведението на осъдените, което частично ще реши проблема с радикализацията в затворите.

6. За унифициране на отговорността за терористични е необходимо да се установи възрастта на наказателната отговорност от 14 години; да се установят единни размери на наказанията, особено за квалифицирани състави на тероризъм. Необходимо е да се създадат специални институции на наказателно-изпълнителната система за осигуряване на максималната безопасност на осъдените непълнолетни. Тази процедура ще бъде от важно превантивно значение.

7. Мерките за превенция на тероризма в местата за лишаване от свобода трябва да се основават на комплексното въздействие както на режимните изисквания, така и на компетентния възпитателен процес, който трябва да отчита индивидуалните особености на личността на осъдения. Необходимо е да се отделя внимание на факторите за формиране на криминогенните черти, условията на социализация и индивидуалните психологически характеристики на личността.

IV. НАУЧЕН ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научният принос на дисертационния труд се състои в усъвършенстването на мерките за превенция на тероризма в

наказателно-изпълнителната система на Казахстан и в пенитенциарната и криминологичната наука по отношение на извършилите на терористични престъпления. Теоретичната новост се изразява в предложенията за предотвратяване на разпространението на идеи за тероризъм в местата за лишаване от свобода и обосновката на методическите средства за разработване на проблема, свързан с изследването на терориста в местата за лишаване от свобода. Авторът е направил опит да опише особеностите в прилагането на традиционните методи за криминологично изследване на личността на осъдените от изследваната категория, при отчитане на особеностите на социално-демографските, наказателно-правните, наказателно-изпълнителните, криминологичните и психологически характеристики на осъдения терорист.

Въз основа на анализа на дейността на различни органи, ангажирани в противодействието на тероризма, се предлагат мерки за усъвършенстване на стандартите за превенция в наказателно-изпълнителната система.

Самостоятелно са определени целите и задачите на научното изследване, избран е и използван съответен на поставената задача набор от методи за анализ на първичния материал, извършен е пълен комплекс от необходими измервания по всички раздели на работата, получените данни са обработени, резултатите от изследванията са анализирани и обобщени, формулирани са заключения, направени са предложения за организация на дейността на правоприлагащите органи по противодействие на тероризма.

Научните и научно-приложни приноси се изразяват в следното:

1. Дефинирани са понятията „тероризъм” и „терористичен акт”.

2. Представена е класификация на тероризма, която позволява да се разработи адекватна система от мерки за неговото установяване, превенция и противодействие и е даден обобщен анализ на причините за тероризма. Изяснени са предпоставките и са определени основните тенденции в използването на религиозния фактор в терористичната дейност.

3. Представена е периодизацията на учението за тероризма, появата и закрепването на термините в определенията на които се съдържат признаци на тероризъм, насочването на учените и практиците към изучаването на тероризма и личността на терориста, както и разработването на методи и техники при изучаването на личността на терориста.

4. Определено е съдържанието, основните форми и методи на взаимодействие на терористичните организации с организираната престъпност, разкрити се възможностите и предпоставките за тяхното взаимодействие в бъдеще.

5. Представен е портретът на осъдения терорист.

6. Обосновано е създаването на научна лаборатория на базата на Комитета на наказателно-изпълнителната система (КУИС). Именно този подход ще осигури възможност да се разработи по-пълнен портрет на личността на осъдения терорист за провеждане на по-нататъшна ефективна превантивна политика.

7. Направени са предложения за подобряване на качеството на обучение на служителите от наказателно-изпълнителната система, преодоляване на пропуските в уменията, необходими за работа с осъдени за терористични престъпления и подобряване на условията на работа.

8. Направени са предложения за усъвършенстване на наказателното законодателство, произтичащи от характеристиките на криминологичните свойства на личността на осъдените терористи. По-специално се предлага: а) да се установи единна възраст за наказателна отговорност в света; б) да се установят единни размери на наказанията, особено за квалифицирани състави на тероризъм за всички държави членки на ООН; в) да се разширят целевите признаци на тероризма.

9. Направено е предложение, с оглед отчитане на личностните особености на осъдените за тероризъм, във ведомствен нормативен акт да се предвиди настаняването в отделни килии на тази категория осъдени лица.

10. За повишаване ефективността в дейността на правоприлагащите органи, по-специално на наказателно-изпълнителната система в сферата на противодействието на терористичните престъпления, са разработени препоръки за

установяване, превенция, пресичане и отстраняване на причините и условията на тероризма в местата за лишаване от свобода, както и за взаимодействие с другите заинтересовани държавни структури и обществото.

За повишаване ефективността на законодателството за противодействие на тероризма, се предлага de lege ferenda:

1) да се допълни чл. 7 от Закона „За противодействие на тероризма“, параграф 2) параграф 2-1) със следното съдържание "2-1) институциите на наказателно-изпълнителната система на Република Казахстан:

- извършват дейност по установяване, превенция и пресичане на всякакви прояви от терористичен характер в местата за лишаване от свобода;

- провеждат превантивна и психологическа работа с осъдени терористи;

- осъществяват противодействие на разпространението на идеологията на тероризма в местата за лишаване от свобода";

2) част 2 на чл. 255 от Наказателния кодекс на Република Казахстан да се допълни със следната разпоредба: "същите деяния, извършени от лице, използващо служебното си положение";

3) необходимо е да се увеличи размерът на наказанието лишаване от свобода в следните състави на престъпления:

- в част 1 на чл. 255 от Наказателния кодекс на Република Казахстан да се увеличи наказанието лишаване от свобода до дванадесет години и посочената разпоредба да придобие следната редакция „се наказват с лишаване от свобода за срок от шест до дванадесет години и с конфискация на имущество“;

- в част 2 на чл. 255 от Наказателния кодекс на Република Казахстан да се увеличи наказанието лишаване от свобода до петнадесет години и посочената разпоредба да придобие следната редакция „се наказват с лишаване от свобода за срок от шест до петнадесет години и с конфискация на имущество“;

- в част 1 на чл. 256 от Наказателния кодекс на Република Казахстан да се увеличи наказанието лишаване от свобода до петнадесет години и посочената разпоредба да придобие следната редакция „се наказват с лишаване от свобода за срок от седем до

петнадесет години и с конфискация на имущество”.

4) предлага се в „Правилата за провеждане на възпитателна работа с осъдени на лишаване от свобода” параграф 1 от Глава 1 да се допълни с алинея 10 със следната редакция „особеностите на провеждане на възпитателната работа с осъдените за терористични и екстремистки престъпления”;

5) предлага се в „Правилата за провеждане на възпитателна работа с осъдени на лишаване от свобода” в глава 13 „Особености на провеждането на възпитателната работа с осъдените за престъпления от терористичен характер” да се допълни параграф 3. чл. 3 „Правила за организиране на богословска рехабилитационна работа с осъдени лица в институциите на наказателно-изпълнителната система” с уточнение от следния характер: да се определи понятието "радикализация" чрез неговите основни форми.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

Основните резултати от научните изследвания са отразени в следните публикации:

1. Бауберикова, А. Криминологическите особености на престъпниците - терористите. Сб. „Ролята на съдебната практика за развитие на правото”, Научен алманах на ВСУ "Черноризец Храбър" (кн. 39, серия "Юридически науки и обществена сигурност") В., 2021, ISSN 1313-7263, с. 227-232;

2. Бауберикова, А. Криминологическият портрет на съвременния терорист. Сб. „Ролята на съдебната практика за развитие на правото”, Научен алманах на ВСУ "Черноризец Храбър" (кн. 39, серия "Юридически науки и обществена сигурност") В., 2021, ISSN 1313-7263, с. 233-237;

3. Бауберикова, А. Международният тероризъм и транснационалната организирана престъпност. Сб. „Право и общество, XX лятна научна сесия на Юридическия факултет Катедра „Правни науки” 25-26 юни 2021 г., Научен алманах на ВСУ "Черноризец Храбър" (кн. 40, серия „Юридически науки и обществена сигурност”) В., 2021, ISSN 1313-7263, с. с.211-217;

4. Бауберикова, А., Наримбаева, А. Соотношение и разграничение терроризма и трансграничной миграции. Сб. „Правото като изуство за доброто и справедливото”, Лятна научна сесия на Юридическия факултет 1-3 юли 2022 г., e-Journal VFU, бр. 18, 2022 /извънреден/, ISSN 1313-7514, с. 299-307;

5. SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD: CHALLENGES OF THE XXI CENTURY" по темата «Акпараттык терроризм-қоғамға қауіпті құбылыс» материалы 2 международен научн-практ. конф. (ЖУРНАЛИСТИКА) NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN, APRIL 2021, ISBN 978-601-332-271-1 [file:///C:/Users/User/Downloads/21.%20%D0%96%D0%A3%D0%A0%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/21.%20%D0%96%D0%A3%D0%A0%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%20(1).pdf)

6. Международна научно-практическа конференция "2 Уркинбаевски четения" на тема "Борба с тероризма в света под карантина" ISBN 078-601-7329-94, Казахстан, Тараз-2022-стр. 140;

7. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2022: CENTRAL ASIA» по темата «Қылмыскердің жеке басын қалыптастыруға әсер ететін факторлар» NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN, APRIL 2022 № 2(16). Поредица "ПРАВНИ НАУКИ " ISSN 0664-2271 – стр. 40 [file:///C:/Users/User/Downloads/10_2%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%95%20%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%98%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/10_2%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%95%20%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%98%20(1).pdf);

8. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2022: CENTRAL ASIA» по темата "Проблеми на систематизирането на наказателноправното регулиране на специални видове уместност и съучастие в престъпления от терористичен характер" ASTANA, KAZAKHSTAN, SEPTEMBER 2022, № 3(17). Поредица "ПРАВНИ НАУКИ" ISSN 2664-2271 –с.35 <file:///C:/Users/User/Downloads/10.%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%95%20%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%98.pdf>